

DIBULGAZIO MAILAKO DOKUMENTALEN ITZULPENA IKUS-ENTZUNEZKO ITZULPEN ESPEZIALIZATUAN

Josu Barambones Zubiria

Ingeles eta Aleman Filologia eta itzulpengintza eta Interpretazio Saila

Euskal Herriko Unibertsitatea

1. AURKEZPENA

Ikus-entzunezko itzulpena ikasgai nahiko berria da Euskal Herriko Unibertsitatean. Izan ere, Itzulpengintza eta Interpretazioko ikasketak 2000-01. ikasturtean ezarri ziren Gasteizko Filologia, Geografia eta Historia Fakultatean eta 2003-04 ikasturtean eman zen estreineko aldiz ikasgai hau gure unibertsitatean.

Euskal Herriko Unibertsitateko ikasketa planetan ikasgai honi eman zitzaion izendapen ofiziala hau da: “Itzulpen espezializatua III (zientifiko-teknikoa eta ikus-entzutekoak): ingelesa-euskara”. Hortaz, Itzulpengintzako ikasketen barruan eskaintzen diren lau itzulpen espezializatuen ibilbidean¹ hirugarren geltokia da ikus-entzunezko itzulpenarena. Sei kredituko ikasgai derrigorrezkoa da eta laugarren mailako ikasleei zuzenduta dago. Izendapenak berak jasotzen duenez, ikasgai honetan bi hizkuntzarekin egiten dugu lan: erabilitako testuen sorburu-hizkuntza beti ingelesa izango da; xede hizkuntza, aldiz, euskara.

Ikasgaiaren izendapenak bi itzulpen espezializatu uztartzen ditu: batetik, bi komunikazio kanal, hots, ikusizkoa eta ahozkoa, erabiltzen dituzten testuen itzulpena; eta, bestetik, espezialitate hizkeretan idatzitako testuen itzulpena.

Bi testu-mota horien elkarguneak eskaintzen duen aukeraz baliatuta, uste dut egokia dela, beti ere kontuan hartuta 6 kredituk ematen duten tarte laburra, alderdi zientifiko-teknikoa dibulgazio mailako dokumentalen bidez lantzea. Era horretan, bi helburu betetzen dira: dokumentalen ikus-entzunezko itzulpenaren eskakizunak errespetatuz itzultzen ikastea eta ikasleek eduki zientifikoak eta hizkera zientifikoa bereganatzea.

---

¹ Gainerako itzulpen espezializatuak hauek dira: Itzulpen juridiko-ekonomikoa I eta II (ingelesa-euskara) hirugarren mailako derrigorrezko ikasgaiak biak; eta Literaturako Itzulpena (ingelesa-euskara), laugarren mailako ikasgai derrigorrezkoa.

Kasu praktikoa ikusi aurretik, zilegi bekit bi hitz esatea irakaskuntzako ereduaren gainean. Itzultzen irakasteko jarraitzen dudan eredu eredu dinamikoa da, irakaskuntzaren erdigunea irakaslearengan kokatu beharrean ikasleengan kokatzen duena, hau da, ikasleek egindako galderei erantzun bakarra eta zuzena eman ordez, ikasleen galderei beste galdera batzuk eginez erantzuten dien eredu, hala nola zer testuingurutan agertzen da termino hori, zeintzuk dira erabili dituzun dokumentazio iturriak, zein hiztegi erabili duzu, e.a. Azken finean, irakaslea ez da ikasleen galdera eta zalantzei erantzun bakarra eta zuzena ematen dien pertsona —gainera, eskarmentuak esaten dit itzulpenetan gutxitan egon ohi dela erantzun bat eta bakarra—, baizik eta ikasleak erantzun posible eta zuzen guztiak bilatzera eraman behar dituen eragilea.

2. KASU PRAKTIKOA: DIBULGAZIO MAILAKO DOKUMENTAL ZATI BATEN ITZULPENA

Lan honetan “Itzulpen Espezialiatua III (Ikus-entzutekoa eta Tekniko-zientifikoa): ingelesa-euskara” ikasgaian lantzen dudan gai bat azalduko dut: klonazioa.

2.1. Itzultzeko agindua

Ikasgai honetan ikasleek “Clone” izeneko dokumentalaren lau minutuko zati bat itzuli behar dute *voice over* edo “ahotsak gainjartzea” izeneko teknika² erabiliz eta isokronia errespetatuz.

2.2. Helburuak:

- Dokumentazio iturri egokiak bilatzen jakitea
- Terminologia arazoei aurre egitea proposamen egokiak eginez
- Itzultzeko erabakiak hartzen eta justifikatzen jakitea
- Isokronia errespetatuz dokumentalak itzultzen jakitea

2.3. Eginkizunak:

Aipatu helburuak lortzearen eta dokumentala itzuli-egokitu aurretik, ikasleek eginkizun hauek bete behar dituzte:

---

² Jatorrizko ahotsaren gainetik entzuten den itzulitako berbaldiri esaten zaio “ahotsa gainjartzea”.

- Gaiaren lexikoa eta terminologia ezagutu eta aberasteko, irakasleak emandako hainbat ingelesezko eta euskarazko terminoren testuinguruak bilatu eta ingelesezko terminoari dagokion euskarako termino egokia proposatu behar dute ikasgelan erakutsitako glosario ereduari jarraiki³
- Klonazioari buruzko argibide hauek jaso:
  - Zer da klonazioa? Ba al dago klonazio mota desberdinik?
  - Zein animalia klonatu izan dituzte orain arte?
  - Giza organoak klonatu ahal dira transplanteetan erabiltzeko?
  - Klonazioaren arriskuak
  - Zer deritsozu gizakia bera klonatzeari?

2.4. Entregatu beharreko lana:

- Glosarioa
- Klonazioari buruzko argibideak
- Dokumentalaren zatia behar bezala itzuli-egokituta

2.5. Iraupena: aste bat (hiru ordu ikasgelan; gainerakoa ikasgelatik kanpo)

2.6 Materiala

Ikasgelan jorratuko diren gaiak lantzeko benetako materiala erabiliko da. Horrela, ikasleek beti aukera izango dute haiek egindako itzulpena dagoeneko merkatuan den edo telebistan emititu den bertsioarekin alderatzeko.

Hortaz, ikasleei ingelesezko gidoiarekin batera, itzuli beharreko bideoklipa ere ematen zaie.

Eskolan erabiltzen dutan materialaren adibide gisa, hona hemen *National Geographic*eko *Clone* izeneko dokumentalaren jatorrizko gidoiaren zati bat:

“**Narr:** Cloning starts with an egg cell. Inside are genes that instruct the cell to turn into, say, a pig... just as a sheet of music tells you how to play a song. To create a clone... you vacuum out the genes to get rid of the existing instructions. Then you put in a new set of instructions—a new set of genes from an adult

³ Glosarioa artikularen bukaeran agertzen da eranskin modura.

animal you want to copy. But, that's not all. You also have to tweak the new instructions. Just like rewriting a piece of music, you have to change the notes, erase some, rearrange others. You now have a new set of instructions that will tell the clone how to grow. With pigs, a surgeon implants about 150 single-cell embryos...

Surgeon Sync:

Embryos please.

Narr:...each genetically modified—into a sow.Perhaps five piglets will come to term. But before Andrea Gordon can get the organ she needs, many scientific puzzles must be solved.The science of cloning isn't exactly new. In the late 1800s, a sea urchin embryo in ocean water was shaken not stirred. The embryo split into separate cells, and each grew into an identical animal—a clone. And so the prickly problem of reproductive cloning was solved for the first time._Could other animals be cloned? In 1902, Hans Spemann investigated salamanders._Unlike a sea urchin embryo...a salamander embryo can't be shaken apart.In a moment of inspiration, Spemann took a hair from his baby son...and used it to create a loop.He lassoed the embryo._As he tightened the noose...the two-cell embryo divided neatly into separate cells.Each cell developed into an adult salamander—two clones: twins.In the 1960s, cells from a juvenile frog—a tadpole—were used to clone an adult.But only with Dolly did scientists at last show that a clone could be made from an adult mammal._Dolly wasn't created in a day.It took 277 tries to make her—276 embryos that never survived to term.”

3. IKASGELAN ERABILITAKO DOKUMENTAZIO ITURRIAK

Ikasleek klonazioari buruzko ezagutza sakondu eta gai honetako hizkuntza terminologia lan dezaten, testu paraleloetara jotzen dut, hala sorburu hizkuntzan idatzitakoetara nola xede hizkuntzan adituek argitara eman dituzten testuetara. Azken batean, ikasleek, dokumentala euskarara itzuli-egokitzeko egoeraraino iritsi arte, terminologian zein dokumentazio iturri zientifikoetan espezializatzeari ekin behar diote nolabait ere.

Interneten asko eta era askotakoak dira klonazioari buruz topa daitezkeen helbideak. Horregatik, bilaketan denbora gehiegi gal ez dezaten, kontsultak egiteko orduan informazio fidagarria eta kalitatezkoa ematen duten hainbat helbide elektronikoko proposatzen dizkiet:

- Estatu Batuetako Energia Ministerioaren Zientzia Departamenduak Giza genomaren proiektuaren berri ematen duen orrialde elektronikoa: [http://www.ornl.gov/sci/techresources/Human_Genome/elsi/cloning.shtml].

- Utah-ko Unibertsitateko Genetika Zientziako Irakaskuntza Zentroaren helbide elektronikoa: [<http://gslc.genetics.utah.edu/units/cloning>].
- Euskarazko testu paraleloak irakurtzeko, Elhuyar Fundazioaren zientzia komunikaziorako web orria: [<http://www.zientzia.net>].

Goiko helbide horietan, idatzizko testuak irakurtzeaz gain, ikasleek aparteko aukera dute ikus-entzunezko testuak ere jatorrizko hizkuntzan ikus-entzuteko. Era honetako testuak erabat berriak gertatuko zaizkie ikasleei, izan ere orain arte itzulpengintzako ibilbidean idatzizko testuak baino ez baitituzte landu. Oraingoan, ordean, ikus-entzunezko testuei egin beharko diete aurre.

Hiztegiak eta, bereziki, hiztegi elektronikoak dira gaur egun itzultzaileen tresna lagungarriak ez ezik tresna baitezpadakoak ere. Klonazioaren gaia lantzeko ikasleei erabiltzeko gomendatzen dizkiedan euskal hiztegi espezializatuak hauek dira:

- Zientzia eta Teknologiaren hiztegi entziklopedikoa: [<http://www.zientzia.net/hiztegia/index.asp>].
- Zientzia eta Teknologiaren Corpusa: [<http://www.ztcorpusa.net/cgi-bin/kontsulta.py>].
- Euskalterm, Terminologia Banku Publikoa: [http://www1.euskadi.net/euskalterm/indice_e.htm].

Euskarazko testu paraleloen iturri nagusia Elhuyar Fundazioak babesten duen “Zientzia.net” helbide elektronikoa da. Web gune horretan “zientziaren eta teknologiaren inguruko informazio eguneratua” ematen da “euskaraz eta modu ulerterrazean landuta”, baina “zorrotasunari uko egin gabe”, egileek esaten duten bezala.

Irakurtzeko gomendatzen dizkiedan artikuluen artean hauek aipatuko ditut:

- “Dolly, klonazioaren ikurrak hamar urte” (Errementeria, N: [http://www.zientzia.net/artikulua.asp?Artik_kod=12766]).
- “Zerk geraraz lezake giza klonazioa?” (Roa, G.: [http://www.zientzia.net/artikulua.asp?Artik_kod=3168]).

- “Klonazio ‘terapeutikoaren’ mitoa: egiak eta gezurrak” (Escajedo, L.:

[http://www.zientzia.net/artikulua.asp?Artik_kod=4989)]

Ikasleek, gainera, euskarazko multimediatik aurkezpenak ikusi eta entzuteko aukera dute “zientzia.net” web gunean. Lantzen ari garen gaiarekin zerikusirik zuzena du, esaterako, “Genetika XX mendean” izeneko dokumentalak:

[http://www.zientzia.net/multimedia_bist.asp?Multi_Kodea=2&formatua=bideoa].

Horrela, idatzizko testuak nahiz ikus-entzunezkoak baliagarriak gertatzen zaizkie ikasleei erregistro jasoagoekin eta espezializatuagoekin trebatzeko eta arlo honetako hizkera zientifikoarekin gero eta erosoago sentitzeko.

4. EBALUAZIOA

Behin lana amaitu dutenean, denon artean komentatzen ditugu glosarioa egiteko orduan sortu zaizkien zalantza terminologikoak, bai eta erabili dituzten dokumentazio iturrien egokitasun maila ere.

Bukatzeko, ikasleek itzuli-egokitutako dokumentalaren zatia telebistan emititutakoarekin alderatzen dute.

ERANSKINA: GLOSARIO EREDUA

TERMINOA	XHko TESTUINGURUA	EUSKARAZKO TERMINOA	SHko TESTUINGURUA	Dokumentazio iturriak
ADULT CELL				
CLONE				
EGG CELL				
EMBRYO				
GENE				
GENETIC COPY				
GENETIC INFORMATION				
HUMAN CLONING				
MAMMAL				
NUCLEAR TRANSFER				
REPRODUCTIVE CLONING				
TWO-CELL EMBRYO				

lantzea eta erabilera bultzatzea, ikusitakoa eta ikasitakoa lanera eramateko. Horregatik, **Orekatzen, unitate honetan propio landu genuen motibazioa.**

Funtsean, unitate honek balio du langileen **hizkuntza-ohiturak aztertzeke, horien zergatiaz jabetzeko eta aldarazten laguntzeko.** Ariketa batzuen bidez, langileek inguruari (lanekoari zein lanetik kanpokoari) begiratu behar diote, analizatu, hausnartu eta egoeraz jabetu, eta ondorioetatik abiatuta, konpromiso txikiak baina sendoak hartu, pixkanaka ohiturak aldatzen hasteko. Ez beti, baina aldaketa hori gauzatzea, neurri batean, norberaren esku dago, eta ahal den neurrian horretara bultzatu nahi ditugu.

Unitate honetan, besteak beste, honelakoak lantzen dira: euskararen abantailak edo alderdi onak, euskararekin norberak izan duen harremana, euskaraz izandako esperientzia onak edo ez hain onak, gure eguneroko hizkuntza-ohiturak, euskararen erabilera (matrizea), mintzagrama... Horietako asko bakarka egiten dira, baina beste batzuk taldean ere bai, eta besteen esperientzia entzunda edo irakurrita norberarentzat baliagarria izan daitekeena hartzen eta erabiltzen da.

3.6. Orekatzen non eta nola

Materiala **pdf formatuan** dago eta aukera egongo da ordenagailura jaisteko, gordetzeko, betetzeko eta inprimatzeko.

Azken egokitzapenak eta zuzenketak eginda, *Orekatzen* materiala Justizia Saileko teknikarien esku utzi genuen apirilaren hasieran, eta, beraz, hor bukatu zen gure lana.

Orain **beste fase bat hasiko da**, etorkizunean garatuko dena: materiala ezagutarazi, eskuragarri jarri, langileak animatu erabil dezaten, trebatzeko ikastaro bereziak antolatu, etorkizunean nola osatu are gehiago... Izan ere, ez da nahikoa material on edo interesgarria sortzea; behar bezala erabiltzeko eta ahalik eta etekin handiena ateratzeko, materialari ere bidea egiten lagundu egin behar zaio, eta ahal baldin bada are gehiago osatu.